

Abonamentul:

Pentru monarhie:
Pe an 12 cor., 1/2 an
6 cor., 1/4 an 3 cor.

Pentru străinătate:
Pe 1 an 18 fr., 1/2 an
9 fr., 1/4 an
4 fr., 50 em.

Foia apare în fiecare
Săptămână.

Unirea

Inserțiuni:

Un sir garmond:
odată 14 fl., a două
ora 12 fl., a treia
ora 10 fl.
Tot ce privește foia,
se adresează: Re-
dacțiunea și Admini-
strațiunea „Unirea”
în
Blaș

Foie bisericească-politică.**Anul XIII.****Blas 26 Decembre 1903.****Numărul 52.****Invitare de abonament.**

Rogăm pe On. abonenti, cari sînt încă în restanță cu abonamentele de pe anul trecut, să binevoiescă a le trimite fără amănare, pentru ca foia să și potă plăti datoriile sale.

Celor ce ni-au plătit le mulțămim din inimă pentru sprijinul binevoitor și pentru viul interes, ce îl are față de cauzele noastre bisericești, pentru cari luptăm.

Am dori din suflet, ca să satisfacem dreptele dorințe ale multora de a scote foia de mai multe ori preste septemână, dar în împrejurările de față ne este imposibil.

Abonamentele incurg atât de rău, în cât din acelea abia se acoper mărcile postali pentru expediția foiei. Cu plata tiparului și alte trebuințe sîntem siliți a rămâne datori, așa, în cât pe fiecare an ne crește în mod înspăimîntător de o parte datoriile și de alta pretenșiunile, ce le avem în restanții pe la abonenti.

Când vor incurge aceste și vom primi abonamentele înainte, vom scote foia cel puțin de două ori pe septemână.

Rogăm deci pe On. datorași a ne plăti restanțiile, și pe toți a și renoua abonamentele pe anul 1904 cu prețurile de

12 Cor. pe anul întreg**6 „ pe o jumătate de an****3 „ pe un pătrar de an.****Administrațiunea.****Delegațiunile.**

Sedintele și durata delegațiunilor pentru desbaterea afacerilor comune, în anul acesta a fost din cale-afară scurtă, din cauza anomaliei parlamentare din Ungaria. Ne fiind încă restabilită pe deplin pacea și liniștea în parlamentul ungar, și nefiind votat încă contingentul de recruți și budgetul, singurul obiect al delegațiunilor a fost indemnitatea bugetară pe primele două luni ale anului viitor, rămânând ca restul afacerilor comune să se desbată ulterior, după stabilirea ordinii și în parlamentul ungar.

Delegațiunile ori cât de scurt au durat, totuși au scos la ivelă momente cari trebuie remarcate.

De un deosebit interes este espusul contelui Goluchowsky, făcut delegațiunilor; în care face o reprivire asupra politicii esterne.

După ce accentuează importanța triplei alianțe și insistă asupra pretiniei și bunelor relații dintre Monarchia noastră și Rusia, se ocupă în detail cu chestiunea balcanică, amintind cumcă între Rusia și Monarchia noastră există o înțelegere aprobată de toate puterile europene, ca în Macedonia să facă liniște, și să introducă reforme de pacificare.

Condamnând politica ușoratică a tuturor statelor din Bohemia: a Turciei care da ansă la vecinice tulburări; a Bulgariei care așa zicînd aprôpe oficios spijinesce comitetele revoluționare; a Sârbiei care a produs înfiorătorul măcel, cu cuvînte elogiöse își aduce aminte de România, care „a observat față de tulburările balcanice o atitudine care denotă maturitatea lor politică și prudența lor, și acesta în așa mod în cât consolidează din nou reputațiunea ei binemeritată ca element de ordine și de pace în Europa, dând în același timp un sprijin sigur marelui opere de pacificare.”

Mai amintesc apoi de alegerea noului pontifice amintind cu durere de mórtea pontifecului Leon XIII. constatînd

că conclava și-a îndeplinit misiunea în un mod fericit, spre îndestulirea generală.

Insistă apoi asupra faptului că situația generală a Europei e paçnică și nu pôte fi vorbă de eventuale complicațiuni.

Acosta ar fi situația esternă expusă de contele Goluchowsky — dar delegațiunile și asupra situației interne a monarhiei varsă ceva lumină.

Atât delegațiunea ungară, cât și cea austriacă au fost primite în audiență de Maiestatea Sa, și ca de regulă, după audiență Monarchul a agrăit pe unul și altul din membrii delegațiunei.

S'a bucurat când de la membrii delegațiunei maghiare a audiat că obstrucțiunea e pe sfîrșite și ordinea în dietă în curînd va fi restabilită. Dar semnificativă e rîcîla mai bine zis mustrarea cu care Maiestatea sa a primit pe Cehii din delegațiuni.

De pildă cătră cehul Dr. Kramarz a zis: Cehii n'au motive să se plîngă că sînt asupriți. — Maiestatea Vostră este rău informat — a răspuns Kramarz. — Un popor de 6 milioane care a adus atâtea jertfe pentru dinastie și patrie și nici măcar la egalitate națională nu a putut ajunge, are dreptul să se plîngă de asuprire. — Cătră croatul Bianchini să zice că ar fi zis, că în tot locul numai larmă face.

Dojenile acestea ale Maiestății Sale, au consternat pe cehi și croați.

O nimerită fecție le-a dat maghiarilor deputatul ceh Kramarz, spunînd în adevărată lumină postulatele șoveniste a le maghiarilor privitor la armată, arătînd că până când postulatele cehilor tind tocmai la susținerea monarhiei, ale Maghiarilor însemnă rumperea armatei în două părți ceea ce e egal cu perirea Monarhiei.

Aprîtiînd chestiunea militară din Ungaria Kramarz a zis că „tote aceste nu s'ar fi întimplat, dacă la Viena s'ar fi făcut altă politică, dacă deja mai înainte ar fi înțeles conducătorii politicii din Viena, că armata nu mai este o ceta de mercenari, ci ar fi dezvoltat'o de fapt în o armată a popórelor, în care nu sînt numai sufe-

Cumpărați**Cumpărați****Calendariul Unirei pre anul 1904.**

Cu un frumos calendar de părete.

Prețul 50 fl. plus 10 fl. porto.

rite naționalitățile ei sprijinite și cultivate, dacă li-s'ar fi dat posibilitate oficerilor să cultive naționalitatea proprie și iubirea cătră popor, și în această să caute baza sigură a credinții cătră Monarch, dacă s'ar fi observat dispozițiile legilor privitoare la „limba regimentelor,” dacă în dezvoltarea armatei s'ar fi observat altă atitudine față de mediul național.“

Kramatz admite așa dară spiritul național în armată, dar cum?

Ce doresc maghiarii?

O armată maghiară, pe când nu sînt în stare a presta contingentul acestei armate, care îl presteză naționalitățile.

O armată înse în un stat poliglot, numai așa se pôte organiza în spirit național, când se ține cont de limba regimentelor grupându-se ostașii în regimente după limbă. Comanda e un lucru accesoriu ori în ce limbă s'ar face. Instrucția și spiritul în care sînt cultivați ostașii e principalul. Și numai în limba mamei sale îl poți însufleți pe ostaș la iubire de neam, patrie și tron.

Maghiarii vrea înse armată maghiară, atunci când numerice sînt prea puțin de-a forma această armată.

Despre concesiunile date Maghiarilor în chestiunea militară — vorbitorul susține că „duc direct la spargerea armatei în două părți“.

Iată dară lupta Maghiarilor în chestiunea militară desarmată și redusă la adevăr: șovinism și maghiarisarea armatei.

Situația politică de presinte este liniștită în afară, îngrijitoare în lăuntru.

Simptomele sînt triste. Vermele descompunerii deja de mult subsapă te-

melia Monarchiei și edificiul a cării fundament e dualismul mai curînd ori mai târziu trebuie să se prăbușească.

Că ore ce constalații politice vor mai urma, atîrnă dela organizația, maturitatea și prudența politică a popoarelor, cari alcătuiesc Monarchia noastră.

Unirea Bisericilor ortodoxe. Cetim în „Vremea” din 6 curent v.: Un ziar nemțesc publică răspunsurile date de bisericile română, rusă, greacă și sîrbă, la circulara trimisă de Patriarhia din Constantinopol cu privire la unirea tuturor bisericilor ortodoxe.

Dintre aceste patru biserici numai cea sîrbescă s'a declarat gata pentru unire și pentru reforma calendarului. Sinodul rusesc a declarat că unirea tuturor bisericilor ortodoxe e de dorit dar e greu de realizat. Cea grecească s'a declarat gata să primească reforma calendarului dacă toate bisericile ortodoxe vor cădea de acord asupra acestei chestiuni. Iar biserica română, arătînd imposibilitatea realizării unei apropieri între toate bisericile, a declarat categoric, că schimbarea calendarului nu trebuie făcută, de ore ce s'ar aduce o știrbire canónelor și nu este lertat a se atinge niște hotărîri, onorabile pentru Biserica ortodoxă, luate acum patru vécni.

Cum vedem din aceste patru declarațiuni, circulara Patriarhiei a rămas ca o notă diplomatică de care Puterile încă cunoștință dar nu pot să-i realizeze desideratele.

O unire a tuturor bisericilor ortodoxe, care ar fi atât de folositoare pentru a ține piept bisericii catolice, este un ideal a că-

rei realizare numai peste vécni se pôte întreprinde.

Pentru moment se ridică atâtea stăvile, de ordin intern și național, în potruva unirii, în cât realizarea ei ne apare aproape ca imposibilă. De și urmînd strict aceeași dogmă fundamentală bisericile ortodoxe s'a diferentiat în ceea ce privește forma și căpătăt fisionomii deosebite, s'a naționalizat. Biserica ortodoxă este susceptibilă de naționalizare pe când cea catolică nu este. Naționalizându-se, bisericile ortodoxe s'a căpătăt o individualitate deosebită, o existență neatîrnată.

O unire a tuturor bisericilor ortodoxe nu ar însemna, firește, pierderea acestei independențe dar ar presupune dispariția multora din acele caractere cari le diferentiază.

Cât privește reforma calendarului nu trebuie cu nici un chip s'o admitem. Abandonarea calendarului Iulian ar însemna pentru noi abandonarea unei tradiții păstrată patru vécni, pierderea unui caracter distinctiv și apropierea ei de biserica romacă.

Lumea științifică, lumea diplomatică și a ómenilor de afaceri, pot prea bine să întrebuinteze calendarul reformat; biserica ortodoxă înse nu. În declarația ei, biserica grecească admitînd în principiu reforma calendarului s'a făcut vinovată de o mare ușurință, căci admitînd chiar în principiu această schimbare a canónelor, a arătat că nu cunoșce în de ajuns ce mare primejdie ar rezulta pentru ori ce biserică ortodoxă prin abandonarea calendarului, pe care de patru sute de ani îl întrebuintează. Căci ori ce preot și erarch al vre-unei biserici ortodoxe ar trebui să fie convins de acest lucru: reformarea calendarului este un succes al bisericii catolice.

FEUILLETON.

Din ziuariul unei dame de curte.

D-șóra Elena Vacărescu, fost'a damă de curte a reginei Carmen Sylva, își scrie într'o revistă engleză amintirile ce le-a avut la curtea română. În partea ultimă povestesc într'un chip de tot interesant întîlnirea sa cu împăratul Germaniei. Scriitoarea a petrecut trei zile în castelul din Sigmaringen tocmai atunci când împăratul Germaniei era ópele regelui Carol.

După masă curtenii s'a adunat într'o sală spre a fi prezentați. Împăratul Wilhelm a pășit în sală și a luat la braț pe regina României. „Așa cred — scrie d-șóra Vacărescu — că am fost foarte surprinsă când s'a apropiat de mine. Împăratul era foarte vesel. Regina arătîndu-mă îi zise:

— Fata acesta nu a durmit totă noptea din pricina cinstei ce a acceptat-o.

— De ce? a întrebat împăratul cu un zimbet sevin — dor fata acesta a vădnt atâtea ómeni mari, cari au fost cu mult mai mari ca mine. A vădnt și împărați — și cu unul mai mult ori mai puțin nu face nimic. Am audit, zise adresându-se cătră mine — că Dta ca copilă ai avut rara fericire de a petrece sêri întregi în societatea lui Victor Hugo. Cum poți sta surprinsă înaintea mea, dacă ai fost odată în societatea acelu geniu?

După ce nu-i putusem răspunde în grabă continuă:

— Așa-i că nici n'ai cređut că ești mai mult de cât mine și că te invidiez? Eu nu am vădnt nici pe Victor Hugo și nici pe un alt geniu literar.

Slăbit era de bêtrănețe? Îi puteai înțelege ce vorbeai? Și despre ce vorbeai mai bucuros?

Ast fel continuă o bună bucată de vreme cu întrebarea.

A doua zi împăratul s'a întîlnit cu curtenii în muzeul castelului, unde accentuă de repetite ori cât prețnesce pe Dürer. În dimineața acelei zile când m'am întors de la preumblare tmi zise glumind, că abună samă am fost la rîu unde mi-am premenit laurii.

— Azi dimineță — continuă — m'am certat cu Dta pentru laurii Dtaie. De altcum unde-ți-e renumita cunună de lauri? Așa se vede că m'am înșelat. La sosirea mea toți s'a grăbit a-mi împărtăși, că mă voi întalni cu o ființă deosebită, cu o fată tinără, care deși nu e regină, ba nice principesă, totuși pörtă coronă și încă coronă de lauri, carea a primit-o de la academia franceasă. Speram, că prima dată voi vedé în viața mea o adevărată coronă de lauri, și iată. Dta, sara te presiunți cu capul desvêlit, iar peste zi pörți o palărie próstă. Sau döră ți-ai atîrnat-o de asupra patului, sau ai pus-o în feréstă ca trecătorii să-o admire? . . .

— Sire, împărații și regii își pörtă coronele lor la ocaziuni mai mari, poeții înse nici în celea mai momentuóse clipe ale vieții lor nu o pot purta. Coronă noastră e nevêdntă, există numai în fantasmă, după cum și averea noastră, palatele noastre și regatul nostru nu este în țara muritorilor comuni.

— Cel puțin nu este espusa pericolului ca să se përdă. Vrei se zici de alt cum, că rămăi totă viața poetă? Nu va trece morbul acesta după cum trece vêrsatul? Crede-mă, nu glumesc. Înaintea mea o femeie literată e o ființă de ris.

— Mi-au spus, că Maestatea ta desprețesci femeile, cari afară de lucrurile de casă se amesteca și în alte lucruri.

— Nu, intru atâtea nu sînt. Dar cređi, că trebuie istețime unei femei, ca să se ocupe cu scrisul. Din contră istețimea unei femei să manifestă în aceea ca se încunjure lucrurile de ris, afară de aceea femeile istețe dau tare mult pe exterior. Au döră pôte rămăne frumoasă o femeie, care se ocupă cu scrisul?!

Mișcării și staturii femeii, care serie mult îi lipsesc cu totul simțul estetic. Pôte fi o femeie frumoasă cu crețele adânci pe frunte, cari le face gândirea și studiul serios. D-ta ești tare deșteptă, mai deșteptă cum credeam pe o femeie literată. Săriđi așa de rece, așa de nepreocupată ca și cum nu ți-aș fi ofensat înalta-ți părere despre femeie sau chiar iubirea-ți proprie.

— În mine nu e iubire proprie. Maestate, fără o convingere puternică pe care nime nu o pôte clăti.

— Într'o privință conced, ai drept. Cu musica și pictura femeia pôte să-și fericescă familia și — fie sum aplicat să recunosc și aceea — nici prin poesie nu-și perde cu totul jingășia! Femeile sau născut, ca se ne mângăie și se mărească bucuriei, vieții, ca și poeții. Dta vei rămăne dară poetă.

Și nu trebuie ca însăși Biserica ortodoxă să dea privilegiul unui triumf seculare sale vrăjmașe.

Ca să încheiem, o unire a tuturor bisericilor ortodoxe ar fi de dorit pentru a opune un piept mai puternic bisericii catolice, dar realizarea ei pentru un moment este cu neputință. Cât privește reforma calendarului. — nici odată și cu nici un preț.

Până aici ultra ortodoxii de la „Vremea”. Cetitorul, inteligent resimte duhorea urei, care respiră din toate frasele acestui articol. Bizantinismul ruginit își ajunge culmea, când contra calendarului gregorian. — din întâmplare un Pontifex, — se aduce argumentul cel mai puternic: „reformarea calendarului este un succes al bisericii catolice. . . Și nu trebuie ca însăși Biserica ortodoxă, să dea privilegiul unui triumf seculare sale vrăjmașe”.

O, așa ceva e neîntrecută în domeniul logicii și în veacul al XX-lea. Punem cu respect peana, muscalii de la „Vremea” ne-au desarmat. . .

Revistă bisericască.

Roma. Iubileul de 50 ani a proclamării dogmei despre concepțiunea immaculată a Preacuratei Fecioare a fost prăsnuit cu multă bucurie.

Preasfinția Sa s'a interesat mult de răspândirea Sfintei Scripturi prin popor încă de când era patriarch. Ideea acesta a fost îmbrățișată cu multă căldură de prelații italieni și francezi; cei din urmă au societate organizată sub patronajul episcopului de Verdun. În Italia este o comisiune, căreia e incredințată lucrarea acesta. Păpă X. a adresat comisiunii, carea s'a prezentat în audiență, nisece vorbe insufletitoare, arătând însemnătatea Scripturii, din carea învață creștinii credință, istorie, rugăciuni și exerciții de pietate.

Italia. Muncitorii din Italia înțelegând dragostea cea mare, ce a purtat-o marele Leo XIII. față de clasa muncitoare, au hotărât ca la o altă cu muncitorii catolici din totă lumea să ridice un monument lui Leo XIII. S'a

Mulțămesc Maiestate de permisiunea grațioasă. Împăratul a ris și când împărătesa s'a apropiat de el îi zise:

— Acestei sormane fete i-am spus ce cred eu despre feminism și despre femeile române.

— Împăratul e un adevărat prieten a poezilor, fie ei femei ori bărbați, zise regina, și apoi adăuse: Am să-i dau să cetesca baladele române.

Înainte de ce părechia împărătească ar fi părăsit castelul mi-am luat rămas bun de la ei.

Atunci i-mi zise împăratul cuvintele aceste: Îți doresc multă fericire și multe cununi de lauri, așa de multe ca să-ți acopere și ochii? și sprincenele. Nu e acesta o bună dorință?

— Nu, nu zise împărătesa. Eu i-ți doresc fericirea în chipul acela, după cum ți-ar plăce mai bine D-tale.”

format o comisiune sub presidiul contelui Grosoli, carea primesce însinuările, celor ce vor lua parte la peregrinajul, ce se va aranja cu ocaziunea desvălării. Pe monument vor fi trei table de metal, în cari vor fi sculptate celea 3 bulle „socialiste” ale lui Leo XIII. (Apostolici muneris, Rerum novarum, Graves de communi), cu textul lor întreg.

Austria. Preoțimea germână din Bohemia de loc nu e îndestulită cu purtările Bohemilor față de ea. Ei sînt preterați, asupriți, și de aceea deja de mai mulți ani ventilază ideea, pentru carea acum lucră din răpunerii, să se înființeze o diecesă germână. Frind Episcopul coadjutor a lui Skrbensky, a scris în anul trecut o carte, în care determină drepturile Germânilor și drepturile Cehilor catolici. Fiind el Germân, conaționalii lui au mare nădejde, că va isprăvi această trebă, de aceea în zilele trecute i-au predat un manifest al dorințelor lor.

Danemarca. Contraria juxta se posita magis elucescunt. Principiul acesta se adevărește azi când e vorba mai ales de Anglia și Danemarca. Statul aici e protestant, ca și în Anglia unde numai de silă le mai dau ceva sfărmituri de drepturi și catolicilor. Statul Danemarca a decernat un premiu unui profesor de teologie, care va pute arăta căile, pe cari s'ar pute scăpa de catolici. Causa e: poporul vede că protestantismul nu are leac pentru toate durerile omenilor, și vădend că leacul acesta se află în biserica catolică, începe a cinsti pe Preacurata Fecioară, crede în prezența reală a Mântuitorului în sfinta Eucharistie, preoții sînt siliți să folosescă tămăie. Acum introduc și rugăciunile de chirotonire, după cum spune un preot convertit, care cu multă satisfacțiune constată, că biserica catolică pe zi ce merge tot mai mult teren cucerește în Danemarca.

Francia. Se depeșeză din Paris: E hotărât, că președintele Loubet când cu reînapoia visita regelui Italian, nu va cerceta pe Papa. — Dacă Loubet merge la Roma, după ce el e capul unei țări eminamente catolice, ale cărei epitete sînt Regnum Galliae, Regnum Mariae. La Fille ainée de l'Eglise, — el are datorință morală să cerceteze mai înainte de toate pe Papa. Dacă o face acesta, porțile Quirinalului se închid dinaintea lui; și iarăși, dacă cercetază capul unei țări catolice, pe regele Italian, Vaticanul nu-l mai primesce, așa încât Loubet, după ce s'a hotărât să cerceteze pe regele Italian, pe Papa chiar să vrea, și nu-l mai pôte.

Pasul acesta al lui Loubet causază o mare îndestulire între liberalii, cari vęd în el nimicirea concordatului. Francia nu pôte să-l nimicescă, fiind contract bilateral. Catolicii francezi doresc să se nimicescă, după ce nu se mai practică din el numai greutățile încărcate preo-

țimii, de favoruri nici numai visază guvernul.

La tot cazul, pașul acesta va avé o forțe mare influință asupra catolicilor francezi, le va da curaj, să lupte mai cu putere în recăștigarea drepturilor.

CORESPONDINȚE.

MISIUNI SACRE.

Suciag, 21 Dec. 1903.

Nu mai de curënd s'au ținut misiuni sacre în parochia gr.-cat. Totelec (t.r. Cluj) făcëndu-se prin acesta începutul unei bune lucrări din partea preoțimei. Lucrare grea și obositoare, de a introduce exerciții spirituale în mijlocul poporului expus la tot felul de bôle sufletesci la tot felul de rătăcirii. În mijlocul acestei vie a Domnului se lucrezi cu puteri încordate, nu numai că e de lipsă neîncungiurată, și de datorință mare a unui fieșce-cărui preot, ci e ceva nobil e măreț, e lucru îngereș ca preoții, păstorii cel mai de aproape al turmei lui Christos, să deie mână cu mână și ast-fel în tovărășia sântă, cu puteri unite, să se lupte în contra inamicului comun care este orbirea sufletescă, necunoștința destinului de temelnică a învătăurii sfintei noastre religii, din care apoi ca dintr'o fântână curg toate relele morale și sociale, cari bântoe omenimea în genere, iar în specie poporul nostru român, care îl formeză tatăl și mama noastră, frații și surorile noastre și toate neamurile noastre mai apropiate și mai îndepărtate. Aceste considerațiuni doresc să fie privite de toți preoții ca parte însemnată în motivele, care atât de târziu ne îndemnă să sărăm unul întru ajutorul celui-alalt frate.

Folosul acestor felii de exerciții nu se pôte nega. Pentru-că precum trupul să întăreșce prin gimnastică, prin exerciții corporale și ast-fel devine mai capabil a suporta morburile, de cari nu s'a putut feri, pe cari nu le-a putut încunjura, nu le-a putut înfrunta deplin, tot asemenea și sufletul nostru prin gimnastica minții și a inimii își câștigă tăria cea morală, care îl face pe om tare credincios în lucrurile sale religioșe și mai aprig apărătorii, mai îndrășneț în sine și mai puțin credător în altul străin și venetic.

Mintea cea ageră a omului, dacă nu se deprinde în continuu, nu se pune la lucrare continuă pe încetul să tot întunece, un felii de șgură, de rugină se aședă pe mintea omului, cea odată luminosă, și despre care omenii învetați, fisicii ar zice, că din corp luminos devine corp opac adică întunecos. Și cu tot dreptul, căci dór aceea și poporul nostru o șcie și o înțelege, că uneltele sale economice făcute din tarele metal din fier și oțel, fiind-că de tómnă până primavara nu le folosesc, se ruginesc și prin rugină se rod, se slăbesc, se strică. Chiar așa stă lucrul și cu mintea omului.

Aceste gânduri îmi frământău mintea când am primit plăcuta invitare de a participa și eu la exercițiile spirituale populare ce aveau să se țină în Gârboul-unguresc, în 18, 19 și 20 Dec. st. n. a. c. că să fiu de ajutorii la mărturisirea credincioșilor.

Conform programei ce s'a stabilit Prea On. D. protopop tractual însoțit de Multi on.

Stefan Roșan, cooperator parohial în Cluj încă de Vineri după amiază au coborât în Gârboș pentru începerea lucrărilor sfinte. Sâmbătă sosesc mai întâi cu apoi On și riniț Ioan Topan din Șardul-ung, Ioan Mihalca din Aghires și sera On, Gregoriu Lehen din Arghis.

Programul e bogat, el constă din slujbe, rugăciuni și predici. Din cauză puternic de forță de secură l-au format predicile asupra cărora volesc să mai arune odată privirea acum din depărtare și să-mi comunic impresiile, ce mi-le-am putut câștiga acum când prima dată în viața mea am avut norocirea de a asista la astfel de exerciții spirituale.

Pare-că și acum sînt încă tot în sf. biserică și încă nu mi-au eșit din urechi cuvintele sacre, căci le-am auzit acolo.

Unul din oratorii farmecul cuvintelor sale blânde și înțelepte atrage atențiunea ascultătorilor asupra sa, căci cu seie îi sorbeau cuvintele dulci ca mierea, ce-l țesau din gură, el îi mișcă pe toți și prin talentul oratoriei sale bate la inima ascultătorilor și înmulțindu-o ca ciara, carea ajunge în apropierea lumii.

Și iată urmează un altul. Acesta e cunoscut mai vechi al ascultătorilor și tuturor îl e cunoscut de un orator bun și însuflețit. El începe încet și rar cu impresia omului gândit, dar abia în ceea ce volesc să spună.

Oratorul probat seie că vorbele mișcă numai dar exemplele atrag de aceea, el începe predica cu exemplu. Și precum rîul crește cu îndepărtarea de la izvor tot asemenea și atențiunea și curiositatea ascultătorilor cu ascultarea despre bătăvia religioasă noastră să mărește.

Și când observă ținuta îngrijată de mîntuirea sufletelor lor, când privește cu ochii sei ageri cerul sufletesc al ascultătorilor și îndoindu-se de durere adâncă sufletescă pentru păcatele făcute, știute și neștiute de omeni, dar știute de veșnicul Dumnezeu, care toare le însemnă în cartea vieții a unui fleșce-cărui se oprește înaintea ușii inimii ascultătorilor și ca și un străin care cerește ceva și curăția de spirit deschide ușa, cu îndrăzneală intră în sănădușorul inimii lor făcându-li-se prieten și ospet plăcut.

Oratorul continuă cu exemple, căci aceste se păstrează mai bine în memorie, dintre care cel mai admirabil e povestea de cuprins alegoric despre o pasere esilată din cerii pentru ceva vină și despre care spunea, că a auzit-o din gura unui călugăr în Oșorhei. Liniștea sfântă din sfântul loc se conturba tot mai tare prin emoționarea auzul mai multor încercări a sîrmanei pasăruice, de a se întorcer la Dumnezeu cu cel mai frumos dar de pe pămînt ca jertfa de împăcare. Iată îi spun pe scurt cuprinsul după cum îmi mai aduc aminte:

Se zice, că odată ore-când Dumnezeu vedînd că o pasere a greșit ceva în raiu, unde era pe atunci sălășluită, s'a mîniat pe ea și numai decât o-a scos afară din raiu poruncind aspru ca ușile raiului să se închidă dinaintea acesteia și să nu se deschidă, până atunci până când nu va aduce cel mai frumos dar de pe pămînt. Acesta prima dată își încercă norocul rîmpînd de pe câmpul plin de flori cea mai frumoasă

floră, credînd că acesta va fi pentru Dumnezeu cel mai frumos dar. Dar se vede înșelată, că Dumnezeu nu-i primește darul spunîndu-i, că nu acesta e cel mai frumos dar de pe pămînt și așa e silită a se întorcer iarăși în esilul pe pămînt.

Și dacă floră cea mirositoare a câmpului nu o-a aflat Dumnezeu de cel mai frumos dar, ea cu aripile sale ostentive să ridică alături cu cel mai înalt munte de pe pămînt și de pe vârful aceluia la cu ciocul zăpada cea mai albă, ne atingă de niț o necurăție, nepetată, și veselă se întorcer spre patria, cerească. Dar cât de mare l-a fost mirarea, când a trebuit să se convingă, că Dumnezeu nici acesta nu o privește de cel mai frumos dar. A treia-ora se lasă jos pe pămînt privește în lung și lat și cercă să vadă ceva nou, ceva deosebit să ducă lui Dumnezeu. Și iată îi stă înaintea un câmp estins pe care să luptă două ostiri dușmane, lupta era crâncenă, cad în ambele părți și sângele ținea din rările celor doborîți la pămînt. Pasărea se apropie, și la sânge din sângele unul ostaș cu ciocul se și ca gândul sboră cu el la Dumnezeu în credința că acest sânge vărsat pentru patrie, neam și vatra părintescă de sigur îl va primi Dumnezeu și-i va deschide porțile raiului. Dar Dumnezeu nu l-o primește nici această jertfă. Amărîtă atunci în sufletul se și apropie deznădăduita se reîntorcer de nou în inimă și sboră departe, departe. . . trece peste văi plăcute și câmpuri mînoșe, sboră pe pustietăți, pe locuri nenunblate, ca acolo departe de lume, străină și necunoscută să-și chină până la marte mult trudită sa viață.

Și care nu l-a fost mirarea, când aici unde nici prin gând l-a trecut vre-odată să întâlnească pe cineva, vede la patele unor munți lângă un părău o ființă omenescă gârbovită, cu cotele rezimate pe genunchi, ținîndu-și capul între palme deplîngîndu-și cu multă amărăciune păcatele sale. Părăie de lacrimi curgeau din ochii lui înflați de plîns, suspine dureroșe, oftări adânci erau expresiunea durerilor celor mai intime ale tinet inimii simțitoare omenescii.

Ea privește îndelung pe acest nefericit, dar vede în el și un soț de suferința de care se apropie din ce în ce mai tare. Vederea lacrimilor, ce să vărsa pe încetul o ispitesc și deodată îi trece prin minte gândul, că da de cumva chiar aceste lacrimi le privește Dumnezeu de cel mai frumos dar de pe pămînt. Și apoi îndată în înțelea fulgerului fură un strop, un bob de lacrimă și sboră plină de speranță spre înălțimile albastre spre țermurul pîrurea verde al patriei sale cerești și cu dor ferbinte dorea să ajungă în curînd la poartă cerinții să oferescă lui Dumnezeu darul cel mai frumos, cel mai prețios de pe pămînt: lacrimile. Și iată că porțile raiului, când încă nu era bine sosită se deschid și ea refuira în cerii mai mîndră, mai veselă și mai fericită ca tot denua.

Efectul acestei povești minunate a cărui subiect e omul cu starea lui decădută după păcat, ore ce condeiu l'ar pute descrie? Eu recunosc, că s'ar prea debil și dacă a-și scrie ceva m'ar simți vinovat în sufletul meu, pentru că nu am deseri tot, căci așa cred, că ori cât a-și scrie tot a-și mai are ceva de spus și cu gură și

totuși n'ași spune tot. Cel ce din fericire am fost martori oculari ai acestor scene am vedu, cu ochii lacrimile calde, căci în valuri groșe brăsdau fețele ascultătorilor.

Dar ore lacrimile sîrmanelor inimii, care nu le-am putut vedea, cum vor fi fost ore? Aceste lacrimi vor fi fost asemenea parai focului, care arde totă putredinnea păcatului, lasându-le să repara ca aurul de lămurite, de nobile și de curate.

Poporul adunat în număr însemnat din loc precum și din alte comune a dat expresiune vie stării sale sufletescii în ceea din urmă prin primirea sf. sacrament al penitenței cu cea mai mare pietate.

Dar unde sînteți voi fătarnici creștini, voi „pocăiților“ aroganți, unde vă ascundeți ca nime se nu vă vadă, ca nime să nu potă vorbi cu voi? Vădă vi s'a aruncat de sigur imputarea, că nriți biserică și pe servitorii Domnului, deși acestia vi-s cel mai mari binevoitori și că de vi s'ar fi prezentat în comună nu preoți străini, pe cari măcar din curiositate să fi dorit și să fi alergat să-i vedeți și să-i cunoșceți, ci nișce țigani cu urși sau moime de sigur, că nu a-ți fi lipsit, dași de la aceia nici un șfat bun nu a-ți fi putut primi. Dar voi ore așa cugetați că tote le știți, și că nu mai aveți lipsă de nimic să învățați? dacă așa cugetați amar vă înșelați: vădă, vă dă de inchiere cu milă până încă nu e tardiu. „Întorceri-vă de la căile vōstre, ceia rele. Întorceri-vă către mine și m'ar voi întorcer către voi, zice Domnul Atotputitorul. Întorceri-vă și veți vedea căta deschiinare este între cel drept și între cel fără de lege, între cel ce servece lui Dumnezeu și între cel ce nu servece lui.“ (Malach, Cap. III, st. 7 și 18), ori nu servece pe cum se cuvîne unul Dumnezeu, „drept aceea îndreptați-vă și vă întorceriți, ca să se stergă păcatele vōstre“

Vasile Micușan.

Noutăți.

Sciri personale. Ilustritatea Sa Episcopul Dr. Demetriu Radu, reîntorcînd de la Roma, a fost primit la 21 crt. în audiență privată de Maiestatea Sa în Viena. De acolo distinsul Prelat a plecat către casă. — Îi dorim bun sosiri la reședința Sa!

Întru mărirea lui Dumnezeu. Cu bucurie sufletescă spre îndemnarea multora din credincioșii mei, dar și a altora aduc la cunoșcinta iubitorilor cetitori a prețuitei noastre foi „Unirea“, că de la comunicatul meu cel mai din urmă — de la sîntele Paști, următoarele donațiuni s'au făcut sfîrșitelor bisericii în parochiile administrate de mine. În parochia Ghelar: Rev. Domn Ferencz Iozsef, pleban în Govașdia un potir și un disc. ambe aurite. Spectata Dîmna Irma mar. Lazarici, din Deva un covor pe altar lucrat artistic. Spectat Domn Iosif Florea, cu soția Hermina nasc. Pop. au daruit o masă, o ladă pentru conservarea luminilor și 6 darabe de faclii mari și frumoșe. Stimata Dîmna Estera Polgár, două darabe mesarișe albe din păuză foarte fină de Rumburg. Toni a Florii, 1 m. pânză pentru facerea purificatorilor și dantele de de 4 m. lungime și 20 cm. latime pe o camasă preotescă. Muresan Ioan, cu soția sa Maria, două icone foarte frumoșe, îngropaciunea Domnului n. Ius Christos, și îngropaciunea Prea curatei vergurii Maria. În parochia Boșii, venind curatoratului bisericii

PARTE SCIENTIFICĂ-LITERARĂ.

Alesandru Papiu Ilarian.

(27 Sept. 1828—23 Oct. 1877.)

(Fine.)

Cu toate că viața și cariera lui Papiu în tot timpul petrecut pe pământul fraților săi de preste Carpați, a fost necontenit agitată când sub o formă, când sub alta, el totuși între ori și ce împrejurări rămâne credincios idealului său de a promova din răspundere cultivarea științelor.

Până la 1862 el are deja un frumos activ supt raportul științific. Deja la 1851 începuse, ca student la celebra Universitate din Viena, tipărirea *Istoriei Românilor din Dacia superioară*, și încă în același an scote la lumină volumul I, tractând pe scurt întreg trecutul Românilor din Transilvania și Ungaria, începând de la colonizarea Daciei prin împăratul Traian și până la anul 1848 exclusiv.

La 1852 scote și volumul II cu evenimentele Românilor de la 1848 până la adunarea din 3/15 Maiu inclusive, precedate de un detaliat și priceput eseu politic-istoric despre dezvoltarea slavismului, un-gurismului și a românismului înainte de 1848, și urmate de un adaus cu mai multe documente istorice foarte prețioase referitoare la evenimentele tractate, — între cari și celebrul discurs al lui Bănuțiu rostit în 2/14 Maiu despre relațiunile Românilor cu Ungurii, și despre libertatea națională.

În prefața volumului II, Papiu promitea încă patru volume, în cari avea să tracteze întâmplările după Adunarea din 15 Maiu până la constituirea Comitetului Român în Octombrie 1848, apoi celea de la retragerea oștei împărătesci din Transilvania în Martie 1849, după aceea luptele Românilor cu Ungurii și în fine evenimentele de la sfârșitul războiului civil și până în zilele sale.¹⁾

Dar din aceste numai volumul al III. s'a pregătit, care înse și până în ziua de azi zace inedit la Academia Română din Bucuresci, unde ajunse după mărtașea sa dimpreună cu bogata-i bibliotecă. Avem înse informațiuni certe, că dl Vasile Pârvan, un talentat și zelos elev al facultății de litere la Universitatea din Bucuresci, care însuși se ocupă mult cu Papiu, are de gând să scote la lumină și volumul III din Istoria lui Papiu, o idee fericită prin care fără îndoială dl Pârvan va aduce servicii netăgăduite literaturii lui Papiu. Cele alalte să rămâs nelucrate, probabil în urma opririi istoriei sale, despre care oprire tot dl Pârvan a scris un articol interesant în foia „Luceafărul” din Budapesta.²⁾

Deși Istoria lui Papiu suferă de multe neajunsuri, provenite fără îndoială din împrejurarea că este opera unei inteligente tinere, de multe ori rătăcitoare în critică, și preocupată de fanatismul său național isbucnitor ca și un vulcan față de lucruri și

persoane: cu toate acestea ea contribuie mult la gloria lui Papiu.

Scriitorii de valoare s'aun folosit de ea și tinerețea română multă vreme din această istorie, scrisă cu focul inimii celei mai învâpăiate și sub imediata înflăcătură a evenimentelor de la 1848. să învățat cum trebuie să-și iubescă națiunea.

Ea se impuse mai ales prin faptul, că e plină de o mare dragoste și în același timp și de o adâncă durere pentru neamul său, a cărei istorie de la început și până în zilele sale o asemănă cu o de tragedie și o consideră ca o adevărată istorie de patimi,³⁾ ca o asuprire neîntreruptă, ca o luptă continuă.⁴⁾ Cântând nefericirea națiunii, o află în apăsarea ei, iar cauzele apăsării nu numai în inimizția străinilor, ci și în slăbiciunea Românilor.⁵⁾ Ast fel că cu tot dreptul aplică asupra Românilor vorbele lui Rousseau din *Contractul social*: „Forța i-a aruncat în sclăvie, iar lășitatea i-a făcut sclavi perpetui.”⁶⁾

Ca profesor de statistică la facultatea Iuridică în Iași el scrie *Statistica generală a Europei*, o lucrare ce denotă multe cunoștințe temeinice, esușe cu aceeași dragoste pentru poporul român, care îl caracterizează în tot-de-una. Lucrarea și azi se află în manuscris.⁷⁾ Nu s'a publicat înse, probabil fiind-că la 1858 se desparte de catedra de profesor.

La 1860 scrie cunoscutul *Memoriu* prezentat lui Cuza-Vodă. Memoriul cuprindea idealul său național, care nu și l'a ajuns; în schimb înse își câștigă desăvârșita simpatie a Domnitorului.

La 1861, când dieta de la Pesta votă și ceru încorporarea Transilvaniei cu Ungaria, el profitând de libertatea pământului unde se află, scrie și publică la Iași *Independința constituțională a Transilvaniei*, în două părți, din cari una fu tradusă și în limba franceză, italiană, și germană. Scrierea la Român și străini, drept dovadă despre importanța ei, fu întâmpinată cu simpatie, iar la Magiari produse mare șomot, de alt mintrelea nu avu rezultatul dorit, și Transilvania își pierdu autonomia devenind o simplă parte întregantă a Ungariei.

La 1862 începe publicarea *Tesaurului de monumente istorice pentru România*, și până la 1864 scote trei volume prețioase pentru istoria națională. Voi să continue și mai departe, și vedem că în anii următori se ocupa mult cu idea aceasta. Într'o scrisoare a sa către Barițiu din 15 Decembrie 1869 pune în prospect continuarea *Tesaurului* pe primăvara anului următor⁸⁾, dar aceasta n'a mai urmat. Agitațiunea neîntreruptă nu i-a permis să-și realizeze dorința.

Tesaurul este fără îndoială cea mai importantă a sa lucrare între toate operele sale științifice. El merită cu desăvârșire

¹⁾ Cf. Ist. Rom. vol. I pag. 1.

²⁾ Ibidem pag. 251.

³⁾ Ibidem loc. cit.

⁴⁾ Contr. Soc. I, I, chap. 2: „La force a fait les premiers esclaves, leur lâcheté les a perpétués.”

⁵⁾ Volumul de 180 fol în 4° se păstrează în Bibl. Acad. Rom. secțiia Maselor, sub Nr. 207.

⁶⁾ Cf. Corespondința lui Barițiu vol. V. Mas. Acad. Rom. Nr. 996. fil. 64—5.

titlul ce i-s'a dat, mai ales prin împrejurarea, menționată de dl Pârvan, că adevărat prin el Papiu — alături cu dl Hașdeu — pune baze istoriei noastre critice și pornește mai cu temei alegerea de materiale pentru istoria poporului român.⁹⁾

Ca procuror general la înalta Curte de cassatiune scrie *Responsabilitatea ministerială*, drept discurs de reîntrare rostit la începerea anului judiciar, în ziua de 16 Aug. 1866. El este, pe cum însuși prim președintele Curții de Cassatiune și de justiție, Alecu Catargiu, a recunoscut — un discurs plin de gravitate atât prin obiectul său, dreptul, datoria și răspunderea ce și l'a ales, cât și prin „modul erudit, clar și patriotic cu care l'a tractat.”¹⁰⁾

La 1867 tot din privilegiul începerei anului judiciar, și tot în calitate de procuror general al Curții de cassatiune, scrie un alt tractat asemenea din domeniul iuridic, despre *Responsabilitatea funcționarilor administrativi și judiciari*.¹¹⁾

Și de data acesta Papiu fu apretiat foarte favoritor pentru „savantul discurs” tractat cu multă elocvență și erudițiune.¹²⁾

Erudițiunea sa vastă în urmă îi făcu loc și în Academia Română, care la 16 Sept. 1868 îl alege de membru ordinar al ei în secțiunea istorică.

Ca atare Papiu era unul din cei mai activi academicieni. În ședințele Academiei îl vedem figurând foarte des; face diferite comunicări, între cari mai virtos merită atențiune relațiunea sa despre Ioan Budai Deleanu și operele lui, primul studiu despre acest modest, dar neobosit scriitor al nostru până atunci, dat cu totul uitării;¹³⁾ colaborează la *Dicționarul Academiei*, și la 1872 începe editarea operelor fostului Domn al Moldovei, Dimitrie Contemir cu *Descriptio Moldaviae*, din care înse numai cele dintâi cîte apucase a le traduce, iar restul îl săvârși vărul său Dr. Iosif Hodoșiu, de asemenea membru al Academiei.

Mai mult însă s'a distins în sinul Academiei prin celebrul său discurs de recepțiune despre *viața, operele, și ideile lui George Șincai*, rostit în ședința publică a Societății academice române de la 14 Sept. 1869, discurs care și până în zilele noastre a rămas un adevărat model de discursuri academice, fie sub raportul espușerii, fie sub acela al cercetărilor îndelungate și obositoare. Prin erudițiunea neobicită, prin abundența de date istorice culese cu multă grijă și critică, prin pătrunderea adâncă în natura evenimentelor vremilor de mult trecute, discursul lui Papiu de o potrivă își asigură admirațiunea tuturor literaților ro-

¹⁾ Vezi Calendarul Minervei pe anul 1904, pag. 154.

²⁾ Vezi Responsabilitatea ministerială. Bucuresci 1866, pag. 31.

³⁾ Reproduș în „Gazeta Transilvaniei” din 1867, Nr. 74—76.

⁴⁾ Vezi „Gaz. Trans.” din 1867, Nr. 75 pag. 303.

⁵⁾ Vezi Analele Academiei Române, sesiunea anului 1870, tom. III. Bucuresci 1871, anexa A., pag. 105—116.

¹⁾ Cf. Prefața de la vol. II. al *Istoriei Românilor*, pag. IX și X.

²⁾ Cf. „Luceafărul” din 1903, anul II, Nr. 9. pag. 159—163.

mâni. Iar ziarele îl prezentară ca un cap d'operă de artă oratorie și știință.¹⁾

dreptate Eliade Rădulescu, președintele Societății academice, când după terminarea discursului lui Papiu, luând cuvântul, zise: „Domnilor! Astăzi e ziua cea mare. În care se eternizează memoriul lui George Șincai, unul dintre cei mai mari Români, martir al românismului!” Căci nime altul nu făcuse o apoteoză mai minunată lui Șincai decât Papiu Ilarian.

Cea din urmă a sa lucrare este broșura: *Oaușa bipolarilor din Giurgiu înaintea Curții Juraților din Târnă-Măgurele*, scrisă la 1873.

În sfârșit vreau să mai amintesc o mare operă a lui Papiu; această însă nu e literară, ci culturală-națională. Înțeleg societatea Transilvania, care alături cu operele sale literare va vesti pururea noblețea și mărima inimii sale.

Școala acestei societăți, înființată de el la 1867 cu statut aprobat și recunoscute de Domnitor,²⁾ este sublin în totă puterea cuvântului. Ea adică prin strângerea legământelor de frăție din toate părțile României și-a propus de țintă să vină în ajutor studenților români de dincoace de Carpați spriginindu-i cu stipendii (burse) considerabile în studiile lor superioare, cu condiția ca după absolvare să-și pună puterile în serviciul patriei lor! Papiu, primul fruntaș al Transilvaniei, pe cum se poate vedea din corespondința sa cu Baritiu și din actele societății, a zelat nespus de mult pentru asigurarea și înălțarea ei. Prin muncă și interesul său societatea în adevăr făcu progrese neînclinate și neașteptate astfel că își puse temelii sigure, în a căror basă putu să opereze cu succes pentru ducerea la îndeplinire a măretului ei scop, crescând pe la diferite universități și alte școli înalte mai mulți de profesori, medici și ingineri distinși etc.³⁾ Acesta este între toate întreprinderile sale cea mai durabilă și mai fericită în isbândă. —

Dar Alexandru Papiu Ilarian după această lungă activitate încordată și după această viață muncită și plină de agitare, în urmă rămân istovit cu desăvârșire, lipsit trupește și sufletesce: cu câțiva ani înainte de moarte îl atinge o crudă boală, de care nu mai avu scăpare, de cât cu prețul morții.

Trecutul strălucit și instructiv, bogat în muncă și rezultate, plin de obstacole și încordări se închide la 1874, pentru ca să facă loc unui viitor nesigur, negru și îngânduros.

Primăvara acestui an, cu cerul ei azur și aerul plin de viață, cu codrii înverziți, cu luncele resonătoare, cu câmpiile înflorite, pentru alții și acum ca tot de una era simbolul nădejdei, numai lui îi prevestea perirea. Pentru el era deșertă. Lui nu-i

¹⁾ Vezi răspunsul lui George Baritiu, între anexele Discursului, pag. 65-69, apoi Monitorul oficial din 1869, Nr. 203, cum și ziarul „Traian” din 1869, Nr. 57 și 58.

²⁾ Vezi Decretul Domnesc din 8 Dec. 1867 nr. 1810, publ. în Monitorul oficial din același an, Nr. 227.

³⁾ Vezi Actele Societății Transilvania de la 1867 până în anul din urmă. — Azi societatea „Transilvania” dispune de un fond de 230,000 lei în valoare nominală, ce constă în scrisuri funciare de București și din donații făcute de persoane străine. Acum nu voie, să-și parăsească locuința, acum

aducea zile senine, nu semne bune, ci i-se înălțase sinistru, prezicându-i apropierea unui period jalnic de tragică deschiibrare sufletesce.

La 1874 Papiu se afla în florea vârstei de bărbat, era trecut numai de 46 de ani, sănătos deplin, viguros în trup, sanguinic și nervos la temperament. Iar în organismul interu fără de nici o disordine.

Înse la anul acesta intelectul său extraordinar se întunecă, cultura sa vastă se confundă, celebrul iurist și nemuritorul istoriograf cade din înălțimea la care era. În abizul unei paralise de creier, devenind victima activității necumpătate și mai cu seamă jertfa entuziasmului pentru ideile de libertate și pentru cestiunile politice antingătoare de sorta marelui său neam nenorocit.

După cum ne mărturisesc informațiile ce avem, Papiu nici când înainte de 1874 nu a suferit nici de perturbațiuni mentale, și nici de alte morbur, ce s'ar pute aduce în legătură cu deschiibrarea lui sufletesce ivită la anul acesta. Asemenea, cum știut este, nici în familia sa nu s'au dat vreodată ast fel de perturbațiuni.

De unde provine așa dară boala lui Papiu? Medicul bucureșten, cari l-au observat în acest timp afirmă, că ar proveni din încordarea prea mare spirituală, din munca expansivă și din patriotismul său fără esemplu, moștenit de la părinți, și alimentat de o parte prin natura sa, iar de altă parte prin evenimentele epocii, în care trăiește.

Primele simptome se manifestează în primăvara anului 1874 prin luna Maiu în chip de insomnie, slăbiciune mentală și oboseală spirituală.

Medicii îi recomandă distracție și călătorie. În urma sfaturilor, plecă la Constantinopol, să se recrezeze, crezând că aci pe frumosele maluri ale cerescului Bosfor spălate de undele mării albastre își va dobândi iarăși puterile pierdute, vechia dispoziție și nofta de muncă. Zădarnică nădejde! Fiericele maluri nu-i pot reda liniștea dorită, iar bolnavul se întorce încă și mai deprimat.

Nemilosa boala progresă, înmăștiulă lent, cum carii macină trunchiul de stejar.

Mai avea încă înfățișarea veche, sigură, resolută, energetică, impunătoare. Dar trăsăturile feței erau deja schimbate, debilitate și exprima o adincă apatie. Privea perdut une ori a mulțumire. Atitudinea corpului neglijată stîrnea compătîmire; zăcea în pat aproape gol și în starea acesta primea prietenii, ce-l cercetau, bă chiar și persoanele străine.

Firul de cugetare se încurcase, mai mult era în deliriu: spunend, că e mulțumit de sine, e talentat, e moral, se simte bine, e sănătos, dorme minunat, va călători prin Germania la Roma etc.

Fiind vorba de cestiuni serioase, devine indispus, tăcut și distras, avend pentru toate același răspuns: „da” sau „ba”, ca și când creierul i-ar fi obsosit.

Asemenea slăbise și memoria, cele mai de căpetenie episoade din propria-i viață le uitase cu desăvârșire.

Tot ast fel decădu și în determinările

Iarăși se îmbrăca necuviincios și traversa stradele fără de nici o țintă.

În sistemul nervilor încă se constatase diferite perturbațiuni, ca slăbirea pulsului, lipsă de apetit, și insomnie.

Pe baza tuturor acestor simptome trupesce și sufletesce, medicul din București constată, că este atacat de paraliză progresivă („paralysis progressiva”) și se recomandă internarea lui în ore-care sanator.⁴⁾

Deci Iosif Hodoșiu și Dionisiu Precup, doi prieteni a sei bunți l-au dus în casa de nebură . . . și în 28 Iunie 1874, pe baza constatărilor făcute de Dr. Suțu, Dr. Schlager, Dr. Gauster și Dr. Harasi fu primit în institutul de alienați provincial din Viena (Landes Irrenanstalt), unde în 30 Iuliu celui an fu declarat „decrepit” („biödsinnig”).⁵⁾

Informațiunile sanatorului vienez ne spun, că era liniștit, umbra puțin, mai mult ședează zăcea. Nu vorbea, dar la întrebările puse răspundea. Despre raporturi personale sau locale era puțin orientat. Îmbrăcămintea o neglijașe. Avea un singur dor: să-și revadă prietenii și conaționali.

Prin lunile Septembrie — Decembrie din același an se vedea puțină îndreptare. Intelectul său se luminase: judeca mai clar mai cu legătură, scriea epistole corecte și traducea bine din românește în nemtește. Dar în general era puțin comunicativ, mai mult apatic și nepăsător pentru toate. Avea puțin apetit și dormea bine.

Prin Martie 1875 slăbirea mentală a progresat mult: era apatic în mod surprinzător, era mulțumit de toate, la întrebările puse răspundea de cele mai multe ori cu un simplu zimbet, altă dorință nu avea, de cât fumatul, iar esteriorul și-l neglijașe cu totul.⁶⁾

În 9 Octobrie 1875, pe lângă reversul lui Nicolae Făgărășan în dimis din sanator pentru a fi transferat în institutul de alienați de stat din Sibiu (m. kir. elmegyegyintézet).⁷⁾

O întorcere umilită era acesta. Într-o stare demnă de compătîmire în cel mai strict sens al cuvântului. Intreg omul este un suflet întunecat, o viață stîpnă de jumătate. Câtă deosebire între acest Papiu și cel de adiniură! „Quantum distat haec ab illa Niobe!” . . . Care va fi sfârșitul tragediei toți o sciau, afară pôte de unul, de el singur. Una numai nu se scia cu siguranță: când va urma catastrofa? când se va sfârși cu totul și va trece în domeniul univertalității. Întărim cele zise cu câte-va notițe din archiva locașului său cel nou: Era bine hrănit, dar foarte slăbit. Ochiul oboșit, fără viață și expresiune, privirea perdută și nepăsătoare, trăsăturile feței apatice, schimbate. Se mai adăoga perturbațiuni în musculatura obrazilor și a limbii, atitudinea

⁴⁾ Observările medicilor din București se află în archiva institutului de alienați din Sibiu, de unde mi-le-a comunicat actualul director al institutului dl. Dr. Eugen Konrad în scrisoarea de dte 30 Dec. 1902.

⁵⁾ Comunicat de actualul director al institutului, dl. Dr. Tilkowsky prin scrisoarea, către autor, dia 3 Febr. 1903, nr. 594.

⁶⁾ Comunicat după archiva institutului dia 30 Dec. 1902.

⁷⁾ Comunicat de dl. Dr. Tilkowsky.

corpului neglesă, fără putere, plecată înainte, mâinile tremurătoare, picioarele slabe, umbrelul nesigar și târâit, și același răspuns: „da” sau „ba” la orî ce întrebare ¹⁾

Pentru puterea lui de aci, avem următoarele informații scoase tot din arhiva institutului: În unele restimpuri era liniștit, la întrebări nu prea răspundea, sta tăcut pe sofă și pipa neîntrerupt; de altă dată era agitat, nu recunoscuse persoanele, injura și avea idei greșite isvorite din iluzii. În special forțe des figura în rătăcirile acestea o femeie, agrăită cu numele „Netti”. Apoi voea să pună la închisoare pe toți Jidanii. Și iarăși în alte perioade era prietinos, avea purtare corectă, conversa la înțeles, citea din scrierile sale și din altele străine, vorbea liniștit, judeca corect, se prenumbla prin grădina, sau cu căleșa făcea excursiuni și cerceta cunoscuții din oraș. Însă a două zi de regulă nu-și mai reamintea de atare excursiuni.

Ast fel trecea vremea zi de zi, de o îmbunătățire însă nici vorbă nu putea fi.

În fine la 13 Iuliu 1876 rudele îl scot din institut, pentru a-l îngriji acasă, ducând cu ei și pe îngrijitorul lui din sanator.

Despre cura aplicată în familie, îngrijitorul lui Papiu, reîntors iarăși la institut, a relatat următoarele: Rudele bolnavului au chemat mai mulți preoți, ca să izgonescă din el „spiritul necurat”. Preoții s'au și încercat să facă acesta, prin diferite cere-

moniile bisericesti și exorcisme, dar pe lângă acestea au mai aplicat și purgative și vomative, și în urma acestora l-a slăbit organismul fizic cu desevirire, mai ales, că trebuia să și postescă. Când apoi bolnavul a slăbit atât de mult, cât nu se mai putea mișca, îngrijitorul a declarat rudelor, că de nu vor sista tratamentul început, el va părăsi bolnavul și se va reîntorci la institut. În urma acestei declarații, rudele au mai moderat asprimea tratamentului, dar n'au întrerupt aplicarea lui, iar îngrijitorul ne mai putând suferi procedura, de fapt s'a și reîntors la institut.

Pe urmă și rudele s'au convins, că tratamentul lor în loc să folosescă, dimpotrivă agravează numai starea bolnavului. Iar în 27 Iuliu 1876, după un tratament de 15 zile, l-au internat de nou în institutul din Sibiu.

Cum spun informațiile din arhiva institutului, Papiu se reîntorci într'o dispoziție pretinșă, aproape se bucura, că l-au adus iarăși aci, însă atât trupește cât și sufletește a decăzut foarte.

În restimpul următor se irita adese ori, și atunci tremura în tot corpul, musculatura obrazilor se mișca convulsiv, vorbea fără de înțeles, striga și injura cu vorbe urite. Cu toate acestea câte odată revenea la momente lucide recunoscându-și starea proprie; ast fel odată strigă unui bolnav, care spunea, că e împărat și sultan: „pore-

de căne, hoț, tâlhar! acesta e un drac, dară nu împărat! eu sum prost!”

Într'o noapte sări repede din pat și alergând repede spre ușă, rupse veșmintele de pe îngrijitor. Apoi liniștindu-se a spus, că a vădit doi oameni la ușă, cari voiau să răpescă pe Netti a lui.

În 18 Octombrie 1877 n'a mâncat nimic, decherând, că el va muri, și că peste câte-va zile va fi în mormânt, iar pe servitor l-a rugat să nu-l părăsescă și să vegheze lângă patul lui. Presimțea morții! În zilele din urmă reveni la cunoștință, să părea bine orientat, iar trăsurile feței exprima o mulțumire oarecare. Zăcea liniștit în patul său și spunea că are multe păcate și acum va peri. Dureri nu avea, dar puterile îl părăseau în mod vădit. În 23 Octombrie intră în agonie, iar la 9^{1/2} ore a. m. s'a stins din viață, liniștit fără iupă și dureri de moarte. ²⁾

Prof. Dr. Ioan Rațiu.

¹⁾ După arhiva din Sibiu comunicat de dl Dr. Konrad.

²⁾ După comunicările dlui Dr. Konrad din Sibiu.

Editor și redactor răspundător:
Aurel C. Domșa.

55 (2-10) / Central University Library Cluj

A V I S

Subscrisa societate comercială vrînd să-și desfacă depositul său de vinuri bune și veritabile de pe Têrnave și Murăș, aduce la cunoștința On. Public, că vinde en gros și cu prețuri moderate vin de masă din 1900 risling, și vin e desert din 1898.

Blaș la 1 Decembre 1903.

„CONSUM”
societate comercială pe acții.

N o ũ !

Lampă electrică de busunar

cu mecanism american

— Indispensabilă pentru ori ce economie casnică. —

Se pöte purta și în busunar, e durabilă, comodă și coröspundötöre.

La fie care e de lipsă pentru luminaarea chilieielor, treptelor, ambitelor și localităților laterale.

Pentru oficeri la esereiti, pădurarilor și vönătorilor pentru servitiu de nöpte e tare acomodată; pentru turiști sunt indispensabile, pentru medici și möse cu ocaziunea vizitelor de nöpte. În fabrice, mori, pivnițe și depozite unde se păstrează materii esplosive, sunt de mare însemnătate, pentru călători ce sosesc nöpte sunt neprețuite. Pentru economie este o bucurie. Nu sunt în urma ei picături de lumină pe padiment și covöre. Pe proprietari și economi îi păzesce de atacuri și foc; cu acesta te poți sui și noptea în pod unde se păstrează nutrețul. — E sigură contra focului. Se pöte folosi de mai multe mii de ori și dacă cu timpul arde stratul, pentru 1-20 cor. subministrăm altul nou. **Prețul 4 cor.**

Cu reflector și linte măritöre esecutată förte fin cu 5 cor.

— Strat de rezervă coröne 1-20. —

Se trimite cu rambursă de

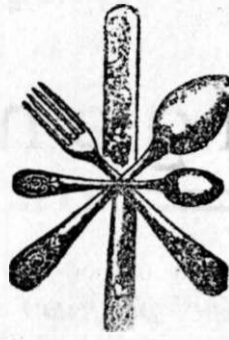
Stabilimentul Central alui IOSIF AUFFENBERG

BUDAPEST, Strada Prófeta 5.

(36) 1-10

Cumpërare ocaasională!

— 32 bucăți numai 6 fl. —

În urma preamarelui deposit a unei fabrici de obiecte de metal, sum încredințat se vind marfa acesteia în prețul cu care se fac. Spedez dară, până când depositul susta, contra ramburs:

6 bucăți linguri de supă din cel mai fin argint de gloria, 6 furcuțe (furcuța într'o bucată) din cel mai fin argint de gloria, 6 cuțițe din cel mai fin argint de gloria, 12 lingurițe de cafea din cel mai fin argint de gloria; 1 sitiță de străcurat laptele și 1 sitiță de străcurat supa.

32 bucăți cari costă numai 6 fl., töte nöue și bune și frumos poleite. Acestea mai de mult au costat 25 fl.

Argintul de gloria este un metal cu totul alb, care se înlocuiesce cu cel mai scump argint, și ca unul fie-care să fie convins despre adevër, më oblig a remite banii numai de cât dacă marfa nu ar conveni.

Garnitura e cel mai potrivit dar de eununie, și nu trebuie să lipsescă din nici o casă.

Singurul espeditor este:

Iosif Auffmanberg's Centrale

Budapesta VI., Strada Prófeta 5.

— Comandele se trimite spedând banii înainte saü contra ramburs. —

57 1-10

(44) 7-20

8 zile se lasă spre probă.

Numai 2-75 fl.

Să trimite cu rambursă ori anticipându-se prețul.

Un esecelent ceas de busunar Remontoir, de nichel sistem „Patent Roskopf.“ Se vind cu garanță de 3 ani. — Se dă gratis și o frumösă eatenă aurită și alte articole de reclam.

Celor ce nu le convine li se retrimite banii.

M. I. HOLZER

mare deposit de ceasuri și juvaere.

(Austria) Krakovia Dietelgasse 66.

Liferantui oficialilor de stat.

Prețcuranturi se trimite la cerere gratis și franco.

— Se caută agenți. —

— Anunțul se pöte reproduce —

Banca de asigurare

„TRANSILVANIA“

— întemeiată la anul 1868 —

în Sibiiü, strada Cismădiei nrul 5 (edificiile proprii),

asigurază în cele mai avantagiöse condiții:

contra pericolului de incendiü și esplosiune, edificiil de ori ce fel, mărfuri, mobile, vite și produse economice etc.

— asupra vieții omului —

în töte combinațiile, capitale pentru casul morții, asigurări de zestre, de copii, rente, pe viață etc. etc.

Asigurări poporale fără cercetare medicală.

Asigurări pe spese de înmormentare cu solvirea imediată a capitalului scadent.

Fonduri de rezervă și de garanție specială,

cu finea anului 1900: 1,303.572 cor. 15 bani.

Valori asigurate contra incendiului.

72,420.299 coröne.

Capitale asigurate asupra vieții:

9,248.543 coröne.

Pentru despăgubiri de incendi: 3,003 550 c. pentru capitale asigurate pe viață 2,738.793 c.

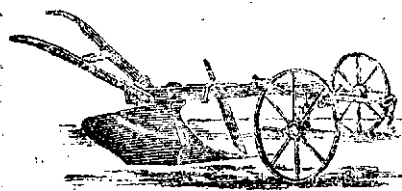
Oferte și ori ce informațiuni se pot primi de la:

Direcțiune în Sibiiü, str. Cismădiei nr. 5, et. I., curtea I., precum și de la subagenții din töte comunele mai mari.

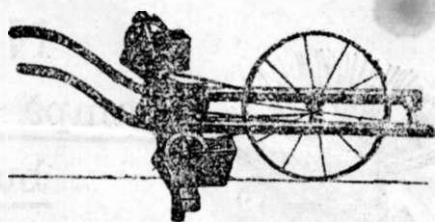
Agenturi principale:

în Arad, Braşov, Caşovia, Cluș, Timişora și Făgăraş.

(5) 38-52

Atelierul de mașini și de pluguri al lui

Eugen Nicola din B. L. A. Ș.

Se recomandă pentru pregătirea a oră ce fel de lucru, ce cade în acest fach și anume: mașini și instrumente economice, pluguri schimbătoare, mașini de frecat cucuruzul, mașini de imblătit.

Face tot felul de

REPARATURI

la mașini cu vapor și alte soiuri de mașini.

MERSUL TRENURILOR pe liniile orientale ale căii ferate de stat r. u. valabil din 1 Octobrie 1903.

Table of train schedules for routes including Budapesta - Prdeal, Copșa-mică - Sibiu - Avrig - Păgăraș, Murș-Ludoș - Bistrița, Cucerdea - Oșorhei - Regh-săsesc, Ghiriș - Turda, Alba-Iulia - Zlatna, and Blaș - Küküllöszög - Sôvârad. Columns include station names, train types (e.g., tren de persoane, tren accelerat), and departure/arrival times.

Notă: Ôrele însemnate în stânga stațiunilor sînt a se ceti de sus în jos, cele însemnate în dreapta de jos în sus. — Numerii încadrați cu linii negre înseamnă orele de nôpte.